

قادری، بهار؛ پریخ، مهری؛ سپهری شاملو، زهره؛ فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۸). تحلیل گفتمان دیدگاه کودک‌کان درباره عناصر نظریه رفتاردرمانی عقلانی هیجانی (REBT) در داستان‌ها. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۹ (۲)، ۲۰۲-۲۲۵.

تحلیل گفتمان دیدگاه کودک‌کان درباره عناصر نظریه رفتاردرمانی عقلانی هیجانی (REBT) در داستان‌ها^۱

بهار قادری^۲، مهری پریخ^۳، زهره سپهری شاملو^۴، رحمت‌الله فتاحی^۵

DOI [10.22067/rjis.v0i0.80179](https://doi.org/10.22067/rjis.v0i0.80179)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۱۸

چکیده

مقدمه: با توجه به اهمیت دوران کودکی در آسیب‌های روانی دوران بزرگسالی و نیز با توجه به نقش و تأثیر داستان‌ها در تغییرنگرش و رفتار کودک‌کان، هدف این پژوهش، بررسی توانمندی کودک‌کان گروه سنی «ب» و «ج» در درک عناصر نظریه REBT در داستان‌ها است. **روش‌شناسی:** این پژوهش کاربردی با رویکرد روان‌شناسی گفتمان انجام شده است که یکی از شاخه‌های تحلیل گفتمان است. از این رو، پژوهش حاضر، در پارادایم تفسیری قرار دارد. جامعه این پژوهش، ۱۲ کودک ۷ تا ۱۲ ساله و از اعضای فعال مراکز شماره یک، چهار و پنج کانون پرورش فکری کودک‌کان و نوجوانان شهر مشهد بودند. به شرکت کنندگان ۳ کتاب داستان داده شد که بر پایه پژوهش قادری، پریخ، سپهری شاملو و فتاحی (۱۳۹۶) مشخص شد که عناصر نظریه REBT را دارند. درباره این داستان‌ها با شرکت کنندگان، طی ۳ جلسه ۱ تا ۱/۵ ساعته، گفت‌وگوهای به زبان طبیعی صورت گرفت. نتیجه آن ضبط ۴ ساعت و ۳۰ دقیقه گفت‌وگوی کلامی و غیرکلامی بود. برای ضبط تمامی حرکات شرکت کنندگان و صدای آن‌ها، از دوربین فیلم‌برداری و تلفن همراه استفاده شد و سپس گفت‌وگوها با روش تحلیل گفتمان و با کمک نرم‌افزار MaxQDA 10 بررسی و تحلیل شد. با توجه به اینکه روان‌شناسی گفتمان ریشه در نشانه‌شناسی و زبان‌شناسی دارد، این روش از روایی و پایایی لازم برخوردار است. **یافته‌ها:** تحلیل گفتمان گفت‌وگوهای شرکت کنندگان درباره داستان‌ها نشان داد، اگر آن‌ها با خواندن مأموس باشند و هم‌زمان در فعالیت‌ها و برنامه‌های مختلف مرتبط با کتاب و داستان شرکت کنند، می‌توانند با واژگان و زبانی غنی یعنی بهره‌گیری از اسم، صفت، قید، فعل، مثل و تشبیه، جمله‌های استدلالی، لحن و حرکات‌های صورت و بدن، درک خود را از داستان و عناصر نظریه REBT در داستان‌ها بازگو کنند.

۱. این مقاله برگرفته از پایان نامه است.

۲. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، ghaderi6586@mail.um.ac.ir

۳. استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسئول)، mparirokh@gmail.com

۴. دانشیار گروه روان‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، z.s.shamloo@gmail.com

۵. استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، fattahirahmat@gmail.com

نتیجه گیری: می‌توان از نظریه REBT در برنامه‌های بحث و گفت‌وگو درباره کتاب و نیز کتاب‌درمانی بهره گرفت و به کودکان کمک کرد تا تغییر در نگرش و رفتار را با روشی لذت‌بخش تجربه کنند.

کلیدواژه‌ها: نظریه رفتاردرمانی عقلانی هیجانی، نظریه ایس، REBT، کتاب‌درمانی، تحول شناختی، کتاب‌های داستانی، تحلیل گفتمان، روان‌شناسی گفتمان، تحلیل داستان، گروه سنی «ب» و «ج».

مقدمه

تأثیر انکارناپذیر دوران کودکی در شکل‌گیری شخصیت آدمی موجب شده است که شمار در خور توجهی از روان‌شناسان و نیز علاقه‌مندان به حوزه کودک چون معلمان و کتابداران به وضعیت روانی کودکان توجه نشان دهند... یکی از نظریه‌های روانشناسی که برای پیشگیری یا کاهش آسیب‌های روانی کاربرد زیادی دارد، نظریه رفتاردرمانی عقلانی هیجانی^۱ ایس است که بر نقش باورها^۲ در اختلال‌ها و آسیب‌های روانی تأکید دارد. ایس معتقد است که باورها، منشاء هیجان و رفتار فرد در پاسخ به یک رخداد فعال ساز است. هدف این نظریه، افزایش شناخت افراد برای برخورداری از زندگی روانی سالم‌تری است. درک کودکان از رخدادهای معنایی که از آن رخداد دریافت می‌کنند، ارتباط مستقیمی با باورهای آن‌ها دارد. با توجه به اینکه کودکان ۶ تا ۱۲ ساله می‌توانند تفکر استقرایی داشته باشند، نگرش‌ها، بینش‌ها، مفاهیم و باورهای سالم را می‌توان با استفاده از نمونه‌های عینی و ابزارهایی چون تصویرها و به ویژه داستان‌ها به آنان آموزش داد (Bernard, Ellis, & Terjesen, 2006). بررسی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که تاکنون به اهمیت داستان و تأثیر آن در بهبود نگرش کودکان توجه شده است (مانند پربرخ و ناصری، ۱۳۹۰؛ نادری، بشلیده و عموری، ۱۳۹۴؛ Akinola, 2014; Chairperson & Budd, 2018). در صورتی که کودکان بتوانند درک درستی از محتوای داستان داشته باشند، اثربخشی داستان افزایش می‌یابد. با وجود این، جستجوها نشان می‌دهد که تاکنون چگونگی درک کودکان از داستان‌ها و به ویژه تحلیل گفتمان آن‌ها از داستان‌ها چندان مورد توجه نبوده است.

کاربرد داستان در کاهش اختلال‌ها و بیماری‌های هیجانی و رفتاری کودکان یا کتاب‌درمانی قدمتی طولانی دارد. به باور سیلیرز (Cilliers, 1980 in Cronje, 1993) هدف اصلی کاربرد کتاب در کاهش یا درمان اختلال‌های روانی افزایش درک و بصیرت فرد درباره مشکل خود است تا بتواند در نتیجه آن نگرش و رفتارش را تغییر دهد. بدیهی است، پیش شرط چنین تغییری، توانمندی کودکان در درک کتاب یا داستان است. به طوری که کارلسون (Carlson, 2001) بیان کرده است، درک پیام داستان است که می‌تواند بر فرایند ناخودآگاه افراد تأثیری مثبت بگذارد. بر این پایه، یکی از شاخص‌های مهم در کمک به درک کودکان از داستان، مناسب بودن آن است. معیارهایی چند مانند کیفیت محتوا، کیفیت ساخت و پرداخت، کیفیت نگارش، متناسب بودن کتاب با مشکل، نیاز، موقعیت و علاقه کودک می‌تواند مناسب بودن یک داستان را تعیین کند (قرنل‌ایاغ، ۱۳۹۴؛ شعاری‌نژاد، ۱۳۹۴). در این زمینه، یعنی شناسایی کتاب‌های مناسب و درک‌پذیر برای

1. Rational Emotive Behavior Therapy (REBT)

2. Beliefs

کودکان، پژوهش‌های بسیاری انجام شده است. پژوهش چی (Chi, 2001) نشان داد که اگر داستانی با پیش‌زمینه کودک همسو باشد و در زمانی مناسب به او ارائه شود، همراه با دیگر ابزارهای مناسب، درک مفاهیم ذهنی را برای او آسان‌تر می‌کند. در این پژوهش، چی در ۱۲ جلسه، دو جلسه یک‌ساعته در هر هفته، راهبرد مشاوره را در تغییر اختلال هیجانی دختر ۱۰ ساله‌ای بر پایه نظریه REBT بررسی کرد و داده‌های به‌دست آمده را با روش کُدگذاری آزاد تحلیل کرد. سالیوان و استرننگ (Sullivan & Strang, 2002) معیارهای بیشتری چون جنسیت، سطح خواندن، پیش‌زمینه و علاقه آنان را در نظر گرفتند. آن‌ها برای درک‌پذیری بهتر داستان‌ها دو پیشنهاد طرح کردند: نخست، خواندن انفرادی یا گروهی داستان برای کودکان و دوم، طرح پرسش‌هایی درباره داستان و پرسیدن آن‌ها از کودکان. در پژوهش آکینولا (Akinola, 2014) متاسب بودن کتاب با سطح خواندن کودکان و نوجوانان، عاملی مهم در درک بهتر کودکان از داستان بیان شده است. همچنین در این پژوهش تأکید شد، پیش از برگزاری جلسه‌های گفت‌وگویی کتاب، کودکان باید با موضوع کتاب آشنا باشند و فرصتی برای ابراز و آتش خود درباره داستان داشته باشند. از میان پژوهش‌هایی که در ایران انجام شده است، سلمانی‌ندوشن، حبیبی و اکبری (۱۳۸۶) به این نتیجه رسیدند که در انتخاب کتابی مناسب و درک‌پذیر برای کودکان، نخست باید به نیاز و علاقه کودکان توجه شود. تأکید آن‌ها بر این عامل به حدی است که آن‌را مهم‌تر از سطح توانایی و سواد کودکان می‌دانند. پژوهش‌های دیگر در ایران، ضمن تأکید بر تمامی معیارهای پیش‌گفته و آنچه قزل‌ایاغ (۱۳۹۴) و شعاری‌نژاد (۱۳۹۴) بیان کردند، بر مطالعه کتاب‌هایی تأکید داشتند که «شورای کتاب کودک»^۱ به عنوان کتاب منتخب، معرفی کرده است. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به پژوهش رازپوش (۱۳۵۷)، ستاری (۱۳۷۷)، در امین‌دهقان و پریرخ، (۱۳۸۲)، امین‌دهقان و پریرخ (۱۳۸۲)، پریرخ و مجدلی (۱۳۸۸) و پریرخ، رفاهی‌گمساری و قادری (۱۳۹۷، آ، ۱۳۹۷، ب، ۱۳۹۷، ج، ۱۳۹۷، د) اشاره کرد. در هر یک از این پژوهش‌ها، کتاب‌های شورای کتاب کودک بر پایه هدفی خاص، با تکنیک تحلیل محتوا مطالعه و بررسی شده است. افزون بر این، پژوهش‌های بسیاری به تأثیر خواندن داستان و کتاب‌درمانی با استفاده از کتاب‌های مناسب و درک‌پذیر برای کودکان پرداخته‌اند (مانند صنعت‌نگار، حسن‌آبادی، و اصغری‌نکاح، ۱۳۸۲؛ پیشین، بانکی، امیری و اسعدی، ۱۳۸۸؛ پریرخ و ناصری، ۱۳۹۰؛ نادری، بشلیده و عموری، ۱۳۹۴؛ Paparoussi, Betzalel & Shechtman, 2010; Andreou, & Gkouni, 2011; Cobham, 2012; Kim, Kang, & Cho, 2015; Tabar, 2016; Chairperson & Budd, 2018, Yuan et al., 2018). با وجود این، شمار پژوهش‌هایی که درک کودکان را از خواندن داستان‌ها بررسی کرده‌اند، چندان چشمگیر نیست. برای نمونه، در پژوهش ون‌نسته، هیدن، لورچ و میلیچ (Van-Neste, Hayden, Lorch, & Milich, 2015) درک ۲۳ کودک بیش‌فعال از داستان‌های تلویزیونی با درک ۳۵ کودک کی‌مقایسه شد که در گروه کنترل قرار

۱. شورای کتاب کودک نهادی فرهنگی پژوهشی، غیردولتی و غیرانتفاعی در حوزه ادبیات کودک و نوجوان است که با بهره‌گیری از متخصصان سرشناس در این حوزه، برای اعتلای کمی و کیفی منابع ادبی و اطلاعاتی کودکان و نوجوانان و نیز کمک به دسترسی هر چه بیشتر کودکان ایرانی به کتاب و انواع منابع ادبی و اطلاعاتی مناسب تلاش می‌کند (شورای کتاب کودک، بی.تا).

داشتند. هر پنج دقیقه، نمایش متوقف می‌شد تا کودکان درباره داستان صحبت کنند. پس از کد گذاری و تحلیل گفته‌های کودکان، یافته‌ها نشان داد که هر دو گروه، اطلاعات مهم داستان را درک کرده بودند. دمپسی و اسکاراکیس دوپل (Dempsey & Skarakis-Doyle, 2017) نیز درک ۵۸ کودک ۲/۵ تا ۵ سال را که هنوز فاقد توانایی خواندن بودند، از اهداف شخصیت یک داستان بررسی کردند. این کودکان در سه گروه ۲/۵ تا ۳، ۳ تا ۴ و ۴ تا ۵ سال قرار گرفتند و همه والدین برای فرزندان خود یک داستان را خواندند. در این پژوهش از هر گروه متناسب با سن کودکان، خواسته شد تا به ده پرسش داستان پاسخ دهند. پاسخ‌های کودکان نشان داد که فقط شمار کمی از آن‌ها نتوانستند، میان رفتارها و هدف شخصیت داستان ارتباط برقرار کنند. در پژوهش بابایگیت (Babayigit, 2019) توانایی درک ۳۶۹ دانش آموز مقطع ششم که به روش نمونه گیری تصادفی انتخاب شده بودند، از متن شنیداری داستان «قهرمان شهر»^۱ سنجیده شد. پس از تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار اس. پی. اس. اس. ۱۱^۲ سطح درک شنیداری دانش آموزان از داستان ۷۷/۴۶ درصد به دست آمد. همچنین نتایج نشان داد که درک شنیداری دانش آموزان دختر ۸ درصد بهتر از دانش آموزان پسر است. در ایران، پژوهشی یافت نشد که همچون پژوهش‌های دیگر به بررسی درک کودکان از داستان‌ها بپردازد. در این زمینه، فقط پژوهش موسوی و سفی (۱۳۹۲) یافت شد که با روش کتابخانه‌ای، به درک مطلب کودکان ۸ تا ۱۲ ساله از متون ادبی کهن پرداختند. آن‌ها در پژوهش خود راهکارهای آموزش خواندن فعالانه، مهارت‌های چهارگانه خواندن و لزوم بازنویسی متون کهن برای کودکان را بررسی کردند. در واقع، آن‌ها به جای سنجش یا تحلیل درک کودکان، بر پیش‌زمینه‌های لازم برای درک کودکان تأکید داشتند.

مرور پیشینه نشان داد، معیارهای مختلفی برای درک بهتر کودکان از داستان‌ها پیشنهاد شده است. در پژوهش کنونی مانند پژوهش چی (Chi, 2001) از داستان و گفت‌وگو با کودکان بر پایه نظریه REBT استفاده می‌شود. با وجود این، برخلاف پژوهش چی، هدف درمان یا بهبود اختلال‌های هیجانی نیست؛ بلکه میزان درک کودکان از عناصر نظریه REBT در داستان‌ها بررسی می‌شود. از دیگر تفاوت‌های پژوهش کنونی با پژوهش چی، جامعه آماری پژوهش است. با وجود اینکه پژوهش‌هایی به توانایی درک کودکان از داستان‌ها توجه داشته‌اند؛ اما پژوهشی یافت نشد که درک کودکان از نظریه REBT را در داستان‌ها بررسی کند. برخلاف بیشتر پژوهش‌های داخل کشور، در این پژوهش به جای کتاب‌های منتخب شورای کتاب کودک، کتاب‌های داستانی ناشران برجسته در حوزه نشر کودکان انتخاب شد که قادری و همکاران (۱۳۹۶) بیشتر وجود عناصر نظریه REBT را در آن‌ها بررسی کرده بودند. پژوهش‌هایی که به توانایی درک کودکان توجه داشتند، بیشتر درک کودکان از داستان‌هایی به جز کتاب‌های داستانی را بررسی کردند، مانند داستان‌های تلویزیونی و صوتی

۱. Hero of the Town

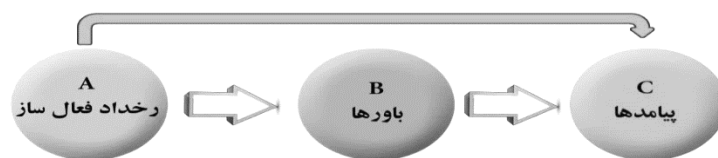
۲. SPSS 11

و... همچنین بیشتر پژوهش‌ها اثرگذاری کتاب‌ها بر کودکان را در موضوعی خاص سنجیده‌اند؛ اما به این موضوع توجه نداشته‌اند که آیا درک کودکان از آن موضوع‌ها با درک پژوهشگرانی که آن موضوع‌ها را در داستان‌ها شناسایی و تحلیل محتوا کرده‌اند، یکی است یا خیر. از سوی دیگر، پژوهشی یافت نشد که در شیوه کیفی و با رویکرد و روش روان‌شناسی گفتمان گفته‌های کودکان درباره داستان را بررسی و تحلیل کرده باشد. بر پایه آنچه درباره ارتباط میان کودکان و داستان گفته شد، کودکان، به ویژه هنگامی که به تنهایی داستان می‌خوانند، در صورتی می‌توانند با داستان ارتباط برقرار کنند و داستان زمانی می‌تواند به بهبود نگرش و رفتار آن‌ها کمک کند که درک مناسبی از آن داستان داشته باشند. با مرور پژوهش‌های انجام شده مشخص شد، هیچ‌یک از پژوهش‌ها به چگونگی درک کودکان نسبت به محتوای داستان با تأکید بر نظریه REBT پرداختند. از این رو، مشخص نیست کودکان شرکت‌کننده در این پژوهش چگونه درکی از عناصر نظریه REBT در داستان‌ها دارند. بر این پایه، پژوهش پیش‌رو می‌تواند، شکاف موجود میان پژوهش‌هایی که به اثرگذاری کتاب بر پایه موضوعی خاص در کودکان پرداخته‌اند را کاهش دهد. انتظار می‌رود، این پژوهش به کسانی که با کودکان کار می‌کنند مانند معلمان، مربیان و کتابداران توصیه‌هایی ارائه دهد تا بتوانند از داستان‌ها در جهت بهبود نگرش و رفتار کودکان بهتر و بیشتر استفاده کنند. بنابراین هدف این پژوهش بررسی چگونگی درک عناصر نظریه رفتاردرمانی عقلانی هیجانی (REBT)، در داستانهای کودکان گروه‌های سنی «ب» و «ج» است. برای دستیابی به این هدف، این پژوهش باید به پرسشهای زیر پاسخ دهد:

۱. آیا کودکان توانایی تشخیص رخداد فعال‌ساز و نیز پیامد را در داستان‌های مناسب گروه‌های سنی «ب» و «ج» که ناشران برجسته در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ منتشر کرده‌اند دارند؟
۲. کودکان چگونه درک خود را نسبت به باور شخصیت‌های داستان بیان می‌کنند؟

چارچوب نظری پژوهش

آلبرت الیس (Ellis, 1999) پایه‌گذار نظریه رفتاردرمانی عقلانی هیجانی (REBT)، برای درک بهتر این نظریه و نشان دادن نقش مهم باورها در واکنش فرد، مدل ABC را ارائه داد (نمودار ۱).

نمودار ۱. فرایند نقش باورهای فرد درباره رخداد فعال‌ساز برگرفته از (Ellis, 2001)

در این مدل، A رخداد فعال ساز، B باورها و C پیامدها است. در ادامه، هر یک از این عناصر به اختصار، شرح داده می شود.

رخداد فعال ساز (A): بیشتر افراد به اشتباه علت ناراحتی ها و آشفتگی های خود را به موقعیت ها، گرفتاری ها یا به طور کلی، رخدادها نسبت می دهند. این در حالی است که رخدادها (A) موقعیت هایی هستند که باورهای فرد را درباره آن رخداد برمی انگیزند و او را به واکنش و می دارند (Dryden & Branch, 2008).

باورها (B): باورها عقلانی^۳ یا غیرعقلانی^۴ هستند. باورهای عقلانی مطلق گرا نیستند و در ذهن به شکل خواسته ها، اولویت ها و آرزوها ابراز می شوند. بنابراین این باورها انعطاف پذیر و غیر افراطی، سازگار با واقعیت و منطقی هستند و هدفی کارآمد و سازنده دارند. در سوی دیگر، باورهای غیرعقلانی مطلق گرا و انعطاف ناپذیرند. نشانه های بیان آن می بایست ها، بایدها و مجبور بودن ها است. چنین باورهایی به احساس های منفی ناسودمند ختم می شود که فرد را از پیگیری اهداف و دست یابی به آن ها دور می کند. بنابراین باورهای غیرعقلانی، انعطاف ناپذیر و افراطی، ناسازگار با واقعیت و غیرمنطقی هستند و هدف کارآمد و سازنده ای ندارند. چنین باورهایی رفتارهای ناکارآمد و ناسودمند را موجب می شوند (درایدن، ۱۳۹۱؛ Ellis & Dryden, 2007).

پیامدها (C): پیامدها پاسخها و واکنش های فرد به باورهایی است که درباره رخدادها دارد و از طریق آن می توان به نوع باور فرد درباره رخداد فعال ساز پی برد. پیامدها در دو دسته کلی هیجانی و رفتاری جای می گیرند: پیامدهای هیجانی مثبت یا پیامدهای هیجانی منفی (Dryden & Branch, 2008). با وجود این، هیجان های منفی خود دو دسته هستند: سودمند و ناسودمند (Dryden, 2010)، که به آنها هیجان های سالم و ناسالم نیز گفته می شود. هیجان های منفی سودمند مانند نگرانی،^۵ ناراحتی^۶ و ندامت^۷ و هیجان های منفی ناسودمند مانند اضطراب،^۸ افسردگی و^۹ گناه^{۱۰} هستند. پیامدهای رفتاری در برابر رخدادهای فعال ساز نیز سودمند یا ناسودمند است. رفتار سودمند و سازنده در برابر رخداد فعال ساز نشان دهنده عقلانی بودن باور فرد درباره رخداد فعال ساز و رفتار ناسودمند نشان دهنده باور غیرعقلانی او درباره همان رخداد است.

1. Activating Event
2. Consequence
3. Rational Beliefs
4. Irrational Beliefs
5. Concern
6. Sadness
7. Remorse
8. Anxiety
9. Depression
10. Guilt

جدول ۱. واکنش‌های انجام‌شده در برابر رخداد فعال‌ساز بر پایه نوع باور فرد در مدل ABC (Dryden, 2010)

پيامدها (C)		باورها (B)	رخداد فعال‌ساز (A)
رفتار سالم	هیجان منفی سالم	باور عقلانی	سلام نکردن هم کلاسی، چنین رفتاری ممکن است به این معنا باشد که هم کلاسی‌ام مرا دوست ندارد
پرسش از هم کلاسی درباره اینکه چه مشکلی پیش آمده است	نگرانی	دوست دارم هم کلاسی مرا دوست بدارد؛ اما او مجبور به این کار نیست	
رفتار ناسالم	هیجان منفی ناسالم	باور غیرعقلانی	
دوری کردن از هم کلاسی	اضطراب	دوست دارم هم کلاسی مرا دوست بدارد، بنابراین او باید مرا دوست بدارد	

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی است. با توجه به اینکه از روان‌شناسی گفتمان برای توانمندی درک شرکت‌کنندگان در شناسایی عناصر نظریه REBT در داستان‌ها استفاده شد، این پژوهش در پارادایم تفسیری قرار می‌گیرد (کرسول و پلاتوکلارک، ۱۳۹۰). روان‌شناسی گفتمان به عنوان یکی از شاخه‌های تحلیل گفتمان، فرایندی معناکاوانه دارد و در پی تفسیر زبان (کلامی و غیر کلامی) است (Jørgensen & Phillips, 2004). جامعه آماری این پژوهش را ۱۲ شرکت‌کننده ۷ تا ۱۲ سال یعنی گروه‌های سنی «ب» تا «ج» تشکیل دادند که به صورت هدفمند از سه مرکز شماره یک، چهار و پنج کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان شهر مشهد، زیر نظر مسئولان و تیم پژوهش انتخاب شدند. از هر مرکز، ۴ شرکت‌کننده، ۲ دختر و ۲ پسر انتخاب شدند که از اعضای کتاب‌خوان و فعال کانون بودند و به شرکت در نشست‌های گفت‌وگو درباره داستان تمایل داشتند. در هر جلسه، به هر گروه یک داستان داده می‌شد و در جلسه بعد، کودکان درباره آن داستان صحبت و گفت‌وگو می‌کردند. برای نزدیک نگاه داشتن صحبت‌های شرکت‌کنندگان با هدف پژوهش پرسش‌هایی طرح شد. از دیدگاه ادواردز و استوکو (Edwards & Stokoe, 2004)، در روان‌شناسی گفتمان ضروری است که باهدف تنظیم اجرای گفت‌وگوها بر پایه موضوع مدنظر پژوهش پرسش‌هایی مطرح شود. گفت‌وگو با شرکت‌کنندگان هر مرکز، به زبان طبیعی، در ۳ جلسه ۱ الی ۱/۵ ساعته انجام شد. برای ضبط حرکات شرکت‌کنندگان و صدای این گفت‌وگوها از دوربین فیلم‌برداری و تلفن همراه استفاده شد. کل مدت زمان گفت‌وگوی به‌دست آمده، نزدیک به ۴ ساعت و ۳۰ دقیقه بود. در هر جلسه پس از اینکه داستان همراه با شرکت‌کنندگان خوانده می‌شد، از آنها درخواست می‌شد که شرح مختصری از داستان بدهند تا مشخص شود که به خوبی آن را درک کردند. سپس در راستای هدف داستان، پرسش‌هایی مطرح می‌شد. برای اینکه نظر همه شرکت‌کنندگان در زمینه هر پرسش ثبت شود، تلاش می‌شد به همه فرصت صحبت داده شود. صحبت‌ها ضبط و پیاده‌سازی و بر پایه عناصر نظریه REBT کدگذاری شد. متن به‌دست آمده،

با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و با استفاده از نرم‌افزار MaxQDA10 بر پایه نظریه REBT بررسی و تحلیل شد. تحلیل کدهای نشانه‌های زبانی نیز با استفاده از همین نرم‌افزار انجام شد.

از دیدگاه پاتر (Potter, 1996) روایی و پایایی در تحلیل گفتمان، به شکل سستی آن کاربردی ندارد و تمامی مطالعات گفتمانی به تعیین روایی و پایایی نیازی ندارند. در این راستا، جی‌پال‌جمانی (Jaipal-Jamani, 2014) بیان کرده است که در نشانه‌شناسی و زبان‌شناسی که در این پژوهش به کار رفته است، نشانه‌ها و قواعد دستوری زبان در گردآوری اطلاعات، بررسی، تحلیل و تفسیر آن‌ها تضمین‌کننده اعتبار و اطمینان لازم به اطلاعات و تحلیل آن‌ها است. بر این پایه، در پژوهش حاضر نیز که از تحلیل و تفسیر نشانه‌ها و قواعد دستوری زبان استفاده شده است، نشان‌دهنده اعتبار و اطمینان به اطلاعات و روش به کاررفته در گردآوری و تحلیل آن است.

یافته‌ها

پیش از پاسخ به پرسش‌های پژوهش به منظور درک بهتر و شناخت دقیق‌تر جامعه پژوهش حاضر، برخی یافته‌های توصیفی در قالب جدول‌های ۲ و ۳ ارائه شده است. در جدول ۲ که مشخصات شرکت‌کنندگان در پژوهش را در بردارد، برای حفظ اخلاق پژوهش، به جای نام شرکت‌کنندگان، حروف الفبای فارسی «آ» تا «ر» معرف هر یک از آنان خواهد بود. جدول ۲. مشخصات شرکت‌کنندگان در این پژوهش به تفکیک نام، سن، مقطع تحصیلی، مدت عضویت در کانون و شمار کتاب‌های خوانده‌شده و نیز مراکز کانون شهر مشهد (n=۱۲)

مراکز	نام	جنسیت	سن	مقطع تحصیلی	مدت عضویت در کانون (ماه)	شمار کتاب‌های خوانده‌شده در یک سال
مرکز شماره یک	آ	پسر	۹	۳	۲۴	۷۹
	ب	پسر	۱۲	۶	۶۰	۲۰۰
	پ	دختر	۱۱	۵	۱۲	۹۹
	ت	دختر	۱۰	۴	۳۶	۱۳۲
مرکز شماره چهار	ث	پسر	۸	۲	۱۲	۱۰۰
	ج	پسر	۸	۲	۳	۸۵
	چ	دختر	۱۰	۴	۱۲	۱۰۵
مرکز شماره پنج	ح	دختر	۸	۲	۲۴	۱۲۶
	خ	دختر	۱۱	۵	۴۸	۱۳۷
	د	پسر	۱۱	۵	۱۲	۱۵۰
	ذ	دختر	۱۲	۶	۴۸	۱۰۰
	ر	پسر	۱۱	۵	۳۶	۲۰۰

همان‌گونه که اطلاعات جدول ۲ نشان می‌دهد، بازه سنی شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر با بازه سنی مدنظر یعنی گروه‌های سنی «ب» و «ج» همسو است. شرکت‌کننده «ب» و «ذ» بزرگ‌ترین شرکت‌کنندگان و شرکت‌کننده «ث»

«ج» و «ح» از کم سن ترین شرکت کنندگان بودند. با توجه به رابطه مستقیم سن و مقطع تحصیلی و با توجه به اطلاعات جدول ۲، می توان دریافت که پراکندگی شرکت کنندگان از نظر مقطع تحصیلی مانند سن آنان است. شرکت کنندگان «خ» و «ذ» از باسابقه ترین و شرکت کننده «ج» از کم سابقه ترین اعضای کانون محسوب می شوند. با توجه به اینکه بیشتر فعالیت های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بر پایه کتاب است (تماس تلفنی با مسئول و مربی مرکز ۵، ۱۳۹۵/۷/۳)، لازم بود تا به برنامه های مبتنی بر کتاب که شرکت کنندگان این پژوهش در آن شرکت داشتند نیز توجه شود. این اطلاعات در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. پیشینه شرکت کنندگان از نظر برنامه هایی که در مراکز یک، چهار و پنج کانون شرکت داشتند (n=۱۲)

برنامه ها	شرکت کنندگان	فراوانی	درصد فراوانی
قصه گویی	آ، ب، پ، ث، ج، ح، خ، د، ذ، ر	۱۱	۹۱/۶۷
روخوانی	آ، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ، ر	۱۰	۸۳/۳۴
کلاس ادبی	آ، ب، پ، ج، خ، د، ذ، ر	۸	۶۶/۶۷
نمایش خلاق	ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ، ر	۸	۶۶/۶۷
بحث کتاب	ب، پ، ت، ج، خ، د، ذ، ر	۸	۶۶/۶۷
بحث آزاد	د، ذ، ر	۳	۲۵

اطلاعات جدول ۳ نشان می دهد، بیشتر شرکت کنندگان پژوهش حاضر، در کلاس قصه گویی (۱۱ تن) و روخوانی (۱۰ تن) شرکت کردند. همچنین ۸ تن از آنان در کلاس ادبی و نمایش خلاق و بحث کتاب شرکت داشتند. به طوری که می توان گفت، از ۱۲ شرکت کننده پژوهش حاضر، حداقل یکی از آنها، کلاس نمایش خلاق، کلاس ادبی یا بحث کتاب را گذرانده است. به این ترتیب، می توان دریافت، تمامی شرکت کنندگانی که در پژوهش حاضر شرکت داشتند، به واسطه تمرین هایی که در برنامه های گوناگون داشتند، در کنار آشنایی با کتاب و داستان، فرصت داشتند مهارت هایی چون اعتماد به نفس مشارکت در بحث و گفت و گو، فن بیان، قدرت تفکر و تحلیل داستان را به دست آورند. در ادامه، به پرسش های پژوهش پاسخ داده شده است.

۱. آیا کودکان توانایی تشخیص رخداد فعال ساز و نیز پیامد را در داستان های مناسب گروه های سنی «ب» و «ج» که ناشران برجسته در سال های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ منتشر کرده اند دارند؟

برای آنکه بتوان دریافت، شرکت کنندگان توانایی تشخیص باور شخصیت های داستان را دارند، لازم بود تا ابتدا چگونگی درک آنان از عناصر رخداد فعال ساز و پیامد داستان ها بررسی شود. در همه جلسه ها، گفت و گو با پرسشی مشابه این پرسش که «این داستان با چه مشکل یا رویدادی شروع می شود؟» آغاز شد. افزون بر این، در شرایطی که شرکت کنندگان از بحث در راستای هدف پژوهش منحرف شده و بر موضوع های دیگری متمرکز می شدند، برای تسهیل گفت و گو لازم بود تا پرسش های دیگری چون «شخصیت داستان در برابر این رویداد یا برای حل این مشکل چه کرد؟»

مطرح شود. در روان‌شناسی گفتمان، منظور از نشانه‌های زبانی واژگان (اسم، صفت، قید، فعل و زمان آن‌ها)، جمله‌های استدلالی، لحن و حرکت‌های صورت و بدن است. در این پژوهش نشانه زبانی و جمله‌های استدلالی در گفته‌های شرکت‌کنندگان برای توصیف رخداد فعال‌ساز و پیامدها، شامل واژه‌های «اگر، پس» و یا استدلالی است که شرکت‌کننده با قرار دادن خود در جای شخصیت داستان ارائه می‌دهد. در این روش، لازم است موقعیتی که گفتمان در آن بوجود آمده و ویژگی‌های شرکت‌کنندگان شرح داده شود. برای آنکه زمینه مناسبی فراهم شود تا شرکت‌کنندگان در این پژوهش بتوانند دیدگاه‌های خود را درباره داستان‌ها بازگو کنند، محیط آشنای کانون در نظر گرفته شد. پیش از برگزاری جلسات، شرکت‌کنندگان دختر و پسر به دلیل تفاوت زمان برگزاری برنامه‌ها برای دختران و پسران، یکدیگر را نمی‌شناختند؛ اما دختران و پسران هر مرکز، با شرکت‌کننده هم‌جنس خود آشنایی داشتند. همچنین هیچ‌یک از آنان پیش از برگزاری جلسه‌های گفت‌وگو، با اعضای تیم پژوهش آشنا نبودند. برای گردآوری اطلاعات، گفتمان شرکت‌کنندگان با گفتمان آمده در داستان‌ها مقایسه شده و گفته‌های شرکت‌کنندگان بر پایه درک آن‌ها از نظریه REBT کدگذاری و تحلیل می‌شود. در نهایت، اطلاعات، طرز فکر یا نگرش اجتماعی افراد بازنمون داده شده و تفسیر می‌شود. در جدول‌های ۴ تا ۹ گفته‌های هر شرکت‌کننده با ارجاع به کد اختصاص یافته به هر یک به تفکیک هر داستان آورده می‌شود. به دلیل محدودیت شمار صفحه‌ها، فقط بازنمون نتایج تحلیل سه داستان از داستان‌هایی که قادری و همکاران (۱۳۹۶) بر پایه نظریه REBT شناسایی کرده بودند، آورده می‌شود. خلاصه تمامی سه داستان در پیوست آورده شده است.

جدول ۴. برخی از گفته‌های شرکت‌کنندگان درباره رخداد فعال‌ساز (A) و پیامدها (C) در داستان «میمون ناقلا»^۱ به

تفکیک نشانه‌های زبانی (n=۱۲)

داستان	نشانه‌های زبانی	رخداد فعال‌ساز (A)	پیامد (C)
میمون ناقلا	واژگان (اسم، صفت، قید، فعل و...)	<p>آ. میمون ناقلا [که خیلی گرسنه بود] به محض اینکه می‌خواست [هسته خرمالو را] بخورد، به دفعه بوی چیزی اومد [کوفته برنجی] که خرچنگ داشت.</p> <p>ح. میمون هسته خرمالو را می‌بیند، می‌گه که من با اینکه سیر نمی‌شم. بعد از پشت می‌بینم بک خرچنگ خاتم داره میاد بایک کوفته برنجی.</p> <p>ذ. میمون خیلی گرسنه بود و فقط یک هسته خرمالو داشت. وقتی کوفته برنجی رو دید با خودش فکر کرد که کوفته برنجی را از چنگش [خرچنگ] در بیاره.</p>	<p>ب. میمون دروغ گفت.</p> <p>ث. میمون [خرچنگ خانومه رو گول می‌زنه.</p> <p>د. میمون که بدرفتاری کرد!</p> <p>آ. کار میمون اشتباه بود.</p> <p>خ. رفتار میمون [وقتی میوه‌های درخت را می‌کند و به خرچنگ نمی‌داد] خیلی زشت بود؛ چون او گرسنه نبودش؛ ولی الکی همه رو خورده تا به کسی نده.</p>

۱. هیراتا، شاگا (۱۳۸۷). میمون ناقلا. در قصه‌های ماندنی ۶-۱۰. (سبا بابایی، مترجم و سعید بهروزی، بازنویس). تهران: افق، کتاب‌های فندقی.

داستان	نشانه‌های زبانی	رخداد فعال ساز (A)	پیامد (C)
			ر. [میمون] با اینکارش تمام زحمت خرچنگ رو هدر داد.
	لحن و حرکت‌های صورت و بدن	ح. این شرکت‌کننده ضمن اشاره به کوفته برنجی، داستان خود را به شکلی که گویی کوفته‌برنجی را در دست دارد، به حرکت در می‌آورد و با حالات چهره خود (بزرگ کردن چشمان، بالا بردن ابروها و لبخندی بر لب) به کوفته‌برنجی خیالی، در داستان خود اشاره می‌کند.	خ. درحالی که ابروهای خود را بالا برده است و حرکات چهره‌اش تعجب او را نشان می‌دهد، با لحنی قاطع و عصبانی زشت بودن رفتار میمون را بیان می‌کند.

اطلاعات جدول ۴ نشان می‌دهد، شرکت‌کنندگان از واژگان مختلف (اسم، صفت، قید و فعل)، لحن و حرکت‌های صورت و بدن متفاوتی استفاده کردند تا درک خود را از رخداد فعال‌ساز و پیامد داستان‌ها نشان دهند. افزون بر این، برخی از آن‌ها با ارائه توصیفی از آن رخداد یا پیامد، منظور خود را بیان کردند. بر پایه نتایج تحلیل این داستان بر مبنای نظریه REBT در پژوهش قادری و همکاران (۱۳۹۶)، رخداد فعال‌ساز (A)، گرسنگی میمون و دیدن کوفته‌برنجی تعیین شد. همچنین پیامد (C) این داستان، گول زدن خرچنگ برای تصاحب کوفته‌برنجی و آسیب‌رساندن به او مشخص شد. طبق اطلاعات جدول ۴، شرکت‌کننده «آ» به جای واژه گرسنگی با عبارت «به محض اینکه می‌خواست [هسته خرمالو را] بخوره» به گرسنگی میمون یا رخداد فعال‌ساز این داستان اشاره می‌کند. با اینکه رخداد فعال‌ساز این داستان واقعی است، اما گفته این شرکت‌کننده نشان می‌دهد، او به هنگام خواندن داستان، موضوعی عینی را بر پایه وضعیت شناختی خود از واژگان و آن موضوع بیان کرده است. برخلاف شرکت‌کننده پیش گفته، برخی چون شرکت‌کنندگان «ح» و «ذ»، این رخداد را با تأکید بر عمل «دیدن کوفته‌برنجی» توصیف کردند. در حالی که شرکت‌کننده «ذ» صفت گرسنه را برای مفهوم گرسنگی میمون به کار می‌برد، شرکت‌کننده «ح» منظور خود از این مفهوم را با عبارت «من با اینکه سیر نمی‌شم» نشان می‌دهد. افزون بر این، حرکات‌های دست و نیز حالت‌های این شرکت‌کننده هنگام بیان «... با یک کوفته‌برنجی» بیانگر این است که او دیدن کوفته‌برنجی را برای میمون گرسنه بسیار هوس‌انگیز و برانگیزاننده می‌داند. گفته و حرکات‌های صورت و بدن این شرکت‌کننده نشان می‌دهد او فعال‌ساز بودن این رخداد را برای میمون، به طور کامل درک کرده است.

پیشتر گفته شد، از دیدگاه روان‌شناسان رفتاردرمانی عقلانی هیجانی، پیامدها (C) تمامی هیجان‌ها و رفتارهایی هستند که فرد به هنگام مواجه شدن با عنصر رخداد فعال‌ساز نشان می‌دهد. از این رو، هیجان‌ها و رفتارهای میمون پس از آنکه با رخداد فعال‌ساز مواجه شد، در دسته این پیامدها قرار می‌گیرد. در تعیین توانایی شرکت‌کنندگان در درک عنصر پیامدها (C) مشخص شد که آن‌ها با نشانه‌های زبانی متفاوتی درک خود از این عنصر را نشان دادند. شرکت‌کنندگان «ب» و «ث» عمل و رفتار میمون را با جمله‌های «میمون دروغ گفت» و «[میمون] خرچنگ خانومه رو گول می‌زنه» شرح دادند؛ اما شرکت‌کننده «د» مفهوم کلی آن رفتار را با جمله «میمون که بد رفتاری کرد» نشان داد. بر پایه نظریه REBT، پیامد می‌تواند

ناسودمند باشد (Dryden, 2010). با توجه به معنای منفی فعل‌هایی که شرکت‌کنندگان از طریق آن‌ها رفتار میمون را توصیف کردند، می‌توان دریافت که آن‌ها رفتار میمون را ناسودمند می‌دانند. افزون بر این، در گفته‌های برخی چون شرکت‌کنندگان «آ» و «خ» می‌توان دیدگاه شخصی و برداشت آن‌ها را درباره رفتار میمون و پیامد داستان فهمید. برای نمونه، شرکت‌کننده «خ» ناسودمندی رفتار میمون را با قید «خیلی» و صفت «زشت» در عبارت «رفتار میمون خیلی زشت بود» نشان می‌دهد. در بخش دستور زبان فارسی از فرهنگ عمید (عمید، ۱۳۵۸، ۴۱) صفت، واژه‌ای است که حالت و چگونگی کسی یا چیزی را بیان می‌کند. افزون بر این، معنای قید از دیدگاه او (۱۳۵۸، ۴۵) واژه‌ای معرفی شده است که مفهوم فعل، صفت یا واژه‌ای دیگر را به زمان، مکان، چگونگی یا حالتی مقید می‌سازد. به این ترتیب، شرکت‌کننده «خ» با کاربرد قید «خیلی» در کنار صفت «زشت» نشان می‌دهد که او رفتار میمون را با قاطعیت بیشتری نسبت به شرکت‌کننده‌های دیگر زیر سؤال برده است. افزون بر این، لحن و رفتار این شرکت‌کننده بیانگر این است که او به هیچ‌چیزی با رفتار شخصیت داستان موافق نیست و درستی آن را رد می‌کند. شرکت‌کننده «ر» نیز با استفاده از صفت «تمام» و فعل «هدر داد» در جمله «میمون» با این کارش تمام زحمت خرچنگ رو هدر داد» نشان می‌دهد که رفتار شخصیت داستان را درک کرده است. افزون بر این، گفته‌های شرکت‌کنندگان مشخص می‌کند، آن‌ها توانستند به ناسودمندی رفتار شخصیت داستان نیز پی ببرند.

جدول ۵. برخی از گفته‌های شرکت‌کنندگان درباره رخداد فعال ساز (A) و پیامد (C) در داستان «درختی که حرف

می‌زد»^۱ به تکنیک نشانه‌های زبانی (n=12)

داستان	نشانه‌های زبانی	رخداد فعال ساز (A)	پیامد (C)
درختی که حرف می‌زد	واژگان (اسم)، صفت، قید، فعل و...	آ. از جایی که اون‌ها [بهمن و قباد] در راه که سوار اسب بودن، سکه‌ها رو دیدن. ج. بهمین و قباد یک کیسه پر از سکه می‌بینند. د. سکه‌ها را می‌بینند و آن‌ها را چال می‌کنند.	ب. به باباش هم دروغ گفت. ت. آبروی دوستش و برد. ب. آبروش جلوی همه محله از بین رفت. ح. مهمترین چیزهایی که تو دنیا برایش عزیز بود از بین رفت.
	جمله‌های استدلالی		آ. وقتی دروغ بگیرم خودمون بعداً ضایع می‌شیم.
	لحن و حرکات‌های صورت و بدن	ج. این شرکت‌کننده به هنگام ادای صفت «پر» در جمله «یک کیسه پر از سکه می‌بینند» این صفت را با لحنی تأکیدی بیان می‌کند.	خ. این شرکت‌کننده هنگام گفتن «اون [قباد] حتی به قاضی هم دروغ گفت» واژه قاضی را برای تأکید بر آن می‌کشد و با حرکات چشم و بالا بردن یک دست تعجب و ترس خود را از رفتار قباد نشان می‌دهد.

با توجه به اطلاعات جدول ۵، «دیدن سکه‌ها» رخداد فعال‌ساز است (A). بیشتر شرکت‌کنندگان نیز مانند

شرکت‌کنندگان «آ»، «ج» و «د» برداشت خود از رخداد فعال‌ساز را با به کارگیری فعل‌های گذشته و حال از مصدر «دیدن»

۱. شیخی، مژگان (روایت‌گر). (۱۳۸۹). درختی که حرف می‌زد. (فرهاد جمشیدی، تصویرگر). تهران: قداپانی، کتاب‌های بنفشه.

نشان دادند. با وجود این، شرکت کننده «ج» با به کارگیری صفت «پر» برای کیسه طلا و نیز تأکید بر این واژه هنگام ادای آن، افزون بر اینکه رخدادهای فعال ساز را توصیف می کند، به وسوسه انگیز بودن سکه های طلا در برانگیختن حرص و طمع قباد نیز اشاره دارد.

با توجه به اینکه پیامدها، هیجانها و رفتارهای فرد هنگام مواجهه با رخدادهای فعال ساز هستند، تمامی رفتارهای قباد و آنچه بر سر او آمد، پیامدهای هیجانی و رفتاری این شخصیت در نظر گرفته شد. اطلاعات جدول ۵ نشان می دهد، بیشتر شرکت کنندگان چون «پ» و «ت»، به پیامدهایی که در داستان برای قباد روی داد، اشاره کردند. قید «همه»، صفت عالی «مهمترین» و فعل گذشته «از بین رفت» در گفته شرکت کنندگان «ب» و «ح» نشان می دهد، آن ها برداشت خود از پیامد داستان را بیان کردند. همچنین نشانه های زبانی نشان داد، آن ها عنصر پیامدها را که بر پایه نظریه REBT در این داستان شناسایی شده است، درک کردند. افزون بر این، اجزای گفته های این دو شرکت کننده، به همراه معنای منفی فعل «از بین رفت» حاکی از درک آن ها از ناسودمند بودن رفتار قباد است. لحن و حرکات صورت و بدن شرکت کننده «خ» که با تعجب از دروغ گوئی قباد نزد قاضی صحبت می کند نیز بیانگر درک او از ناسودمندی رفتار قباد است. استدلال شرکت کننده «آ» نیز نشان می دهد، او به ناسودمندی رفتار قباد به خوبی پی برده، زیرا او توانسته است میان باور قباد به دروغ گوئی و عاقبت این کار یعنی ضایع شدن، رابطه ای منطقی برقرار کند. گفته این شرکت کننده نشان می دهد که او بر خلاف دیگر شرکت کنندگان، فراتر از داستان و شخصیت های آن به داستان نگاه می کند. همان طور که پیشتر گفته شد، درک کودکان از داستان پیش زمینه افزایش آگاهی، شناخت و بینش فرد در زندگی است (Carlson, 2001). گفته شرکت کننده پیش گفته نشان می دهد، او نه تنها توانسته درک درستی از رخداد فعال ساز و پیامد رفتار ناسودمند و به عبارتی عنصر A و C در نظریه REBT در این داستان داشته باشد، بلکه با شناختی که از خواندن داستان به دست آورده است، توانسته اتفاق های این داستان را با زندگی واقعی پیوند زند.

جدول ۶. برخی از گفته های شرکت کنندگان درباره رخداد فعال ساز (A) و پیامدها (C) در داستان «مردی که زیاد نمی دانست»^۱ به تفکیک نشانه های زبانی (n=۱۲)

داستان	نشانه های زبانی	رخداد فعال ساز (A)	پیامدها (C)
مردی که زیاد نمی دانست	واژگان (اسم، صفت، قید، فعل و...)	ث. این مرده نقره داشت بعد اسب و [را] که دید گفت اسب رو به من بله تا نقره ام رو بهت بدم.	ث. آدم های کم صبر آخرش به جای بدی می رسند.

۱. برادران گریم (۱۳۸۹). *مردی که زیاد نمی دانست*. (جرالد رز، تصویرگر و مترجم ناهید زارع). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

داستان	نشانه‌های زیبایی	رخداد فعال ساز (A)	پیامدها (C)
	جمله‌های استدلالی	ج. چون خیلی دوست داشت اسب داشته باشه گفت که من این اسب رو [را] می‌خوام.	ث. آدم‌های کم‌صبر آخرش به جای بدی می‌رسند. خ. آن‌قدر [آنچه به دست آورد را] عوض کرد تا به هیچی [هیچ چیز] رسید. ذ. دستمزد [نداشتن برای] هفت‌سال جایکه بودم، [مانند این است که] انگار [در این هفت‌سال] هیچ کاری نکردم.
	لحن و حرکت‌های صورت و بدن	ث. این شرکت‌کننده عبارت «اسب و که دید» را نسبت به دیگر بخش‌های گفته خود می‌کشد و بر آن تأکید می‌کند.	آ. این شرکت‌کننده درحالی‌که ابروهای خود را بالا برده است، با لحنی همراه با تعجب گفت: «مرد از آخر پشیمون نشد!»

بر پایه اطلاعات پژوهش‌قادری و همکاران (۱۳۹۶)، خستگی شخصیت داستان و دیدن مردی سوار بر اسب، رخداد فعال‌ساز (A) در این داستان است. از طرف دیگر، گول خوردن او از همه و از دست دادن همه چیز پیامد رفتاری ناسودمند و شادی او هیجان منفی ناسالمی است که مرد در پایان تجربه می‌کند (C). طبق اطلاعات جدول ۶، شرکت‌کننده «ث» با عبارت «اسب و که دید» رخداد فعال‌ساز داستان را بیان کرده است. او همچنین هنگام بیان این عبارت، با لحن تأکیدی واژه‌ها را می‌کشد و این‌گونه بر دیدن اسب به عنوان رخداد فعال‌ساز تأکید می‌کند. شرکت‌کننده «ج» نیز در جمله‌ای استدلالی، با کاربرد قید «خیلی» برای دوست داشتن اسب و مصدر فعل مضارع «خواستن» رخداد فعال‌ساز این داستان را توصیف کرده است.

نمونه گفته‌های شرکت‌کنندگان در جدول ۶ نشان می‌دهد که آن‌ها دیدگاه خود را درباره پیامد داستان به صورت‌های مختلفی بیان کردند. شرکت‌کننده «خ» با استفاده از قید ترکیبی «آن‌قدر»، تکرار اشتباه‌های شخصیت داستان را بیان کرد و با کاربرد صفت «هیچی [هیچ چیز]» ناسودمندی پیامد رفتاری او را برجسته نمود. شرکت‌کننده «ذ» خود را در جای شخصیت داستان می‌گذارد و ذهنیت خود را به هنگام از دست دادن همه چیز با ذهنیت شخصیت داستان مقایسه می‌کند. شرکت‌کننده «آ» نیز با لحنی حاکی از تعجب برای رفتار و به ویژه هیجان شخصیت داستان، عبارت «مرد از آخر پشیمون نشد» را بیان کرد. گفته او به همراه لحنی که به کار برد، نشان می‌دهد، او پیامد هیجانی منفی ناسالم در شخصیت داستان را درک کرده است. شرکت‌کننده «ث» در جمله «آدم‌های کم‌صبر آخرش به جای بدی می‌رسند» استدلال خود از افرادی که مشابه با شخصیت داستان رفتار می‌کنند را با صفت «کم‌صبر» و پیامد رفتاری ناسودمند آن‌را با عبارت «به جای بدی» توصیف کرد. افزون بر این، شرکت‌کننده «ث» رفتار شخصیت داستان را به رفتار افرادی که در زندگی واقعی هستند،

تعمیم داده است. به بیان دیگر، او مفاهیم مربوطه در داستان را به گونه‌ای درک کرده است که توانسته میان داستان با واقعیت یا زندگی واقعی رابطه برقرار کند.

تحلیل گفته‌های شرکت کنندگان درباره هر سه داستان نشان داد، تمامی آن‌ها رخداد فعال‌ساز (A) و پیامد (C) داستان‌ها را تشخیص دادند. در این راستا، آن‌ها از نشانه‌های زبانی مختلفی استفاده کردند تا دیدگاه و منظور خود را درباره دو عنصر مدنظر بیان کنند. از جمله این نشانه‌ها واژگان (اسم، صفت، قید، فعل و زمان آن‌ها)، جمله‌های استدلالی، لحن و حرکات‌های صورت و بدن شرکت کنندگان بود.

۲. کودکان چگونه درک خود را نسبت به باور شخصیت‌های داستان بیان می‌کنند؟

پیشتر گفته شد، منشأ هیجان و رفتارهای آدمی (C)، باورهای (B) او است. در پرسش پیشین مشخص شد، شرکت کنندگان توانستند هیجان و رفتار شخصیت‌های داستان را به‌خوبی بیان کنند. هدف این پرسش، بررسی آگاهی شرکت کنندگان درباره باور زیربنایی رفتارها و هیجان‌های شخصیت داستان‌ها است. در پژوهش حاضر، گاه برای پرهیز از منحرف شدن گفت‌وگو از هدف پژوهش و گاه برای تسهیل گفت‌وگو پرسش‌هایی مانند «شخصیت داستان چرا این طوری رفتار کرد؟» یا «آیا او [آن شخصیت] می‌توانست طور دیگری رفتار کند؟» پرسیده شد. پیشتر گفته شد که نمود باورهای فرد (B) را می‌توان در واکنش او به رخداد فعال‌ساز مشاهده کرد. افزون بر این، پیشتر گفته شد در نظریه REBT پیامد (C) بازتابی از باور شخصیت داستان است. شرکت کنندگان با استفاده از نشانه‌های زبانی مختلفی درک خود را درباره باور شخصیت داستان نشان دادند. افزون بر نشانه‌های زبانی که در پرسش پیشین گفته شد، وجود «باید، نباید، یعنی، چون و...» در جمله‌های استدلالی و نیز وجود دو نشانه مثل و تشبیه در گفته‌های شرکت کنندگان مدنظر قرار گرفت. به این ترتیب، گفته‌های شرکت کنندگان برای هر داستان، بر پایه نشانه‌هایی که در گفته‌های آن‌ها قابل شناسایی بود، تحلیل شد که در جدول‌های ۷ تا ۹ منعکس شده است.

جدول ۷. برخی از گفته‌های شرکت کنندگان درباره باور (B) یا باورهای شخصیت داستان «میمون ناقلا» به تفکیک

نشانه‌های زبانی (n=۱۲)

عنوان داستان	نشانه‌های زبانی	باورها (B)
میمون ناقلا	واژگان (اسم، صفت، قید، فعل)	<p>خ. [میمون] اصلاً به فکر دیگران نیست.</p> <p>خ. همه‌چی بستگی به خود میمون داشت. میمون که [این میمون است که] به فکر آینده‌اش نبود و فقط به فکر همان موقع‌اش بود که فعلاً از گرسنگی دریابد.</p> <p>آ. [میمون] نامرد بود (بدجنس).</p> <p>ح. میمون می‌خواست فقط خودش سیر بشه.</p>
		<p>آ. [میمون] باید [باخودش] می‌گفت [اگر] این خاتم خرچنگه به‌سختی برای بچه‌هاش [غذا] پیدا کرده، پس منم برم پیرسم بینم از کجا پیدا کرده است.</p>

عنوان داستان	نشانه‌های زبانی	باورها (B)
	جمله‌های استدلالی	ب. اگر میمون از اول دانه را می‌کاشت، [پس] لازم نبود برود مال بقیه را بگیرد می‌توانست بکارد تا بیشتر شود. ج. [میمون] نباید به میوه‌های درخت دست می‌زد. چون اون چیزی بود که به خرچنگ خانم داده بود. د. خرچنگ به این فکر کرد که بعداً هم می‌تونه از آن [هسته] استفاده کنه، اما میمون فقط جلوتر از خودش را می‌بیند.
	تشبیه	آ. [میمون] انگار که دزدی کرد.

طبق اطلاعات پژوهش قادری و همکاران (۱۳۹۶)، باور میمون «خودخواهی» شناسایی شد. گفته‌های شرکت کنندگان در جدول ۷ نشان می‌دهد، برخی مانند شرکت کننده «خ» با جمله «اصلاً به فکر دیگران نیست» به معنای این مفهوم اشاره کردند. برخی آن را با صفت «نامرد [بدجنس بودن]» نشان دادند (شرکت کننده «آ») و برخی رفتار درستی که میمون می‌توانست داشته باشد را گفتند (شرکت کننده «آ» و «ج»). در واقع، هنگامی که شرکت کننده «آ» به میمون صفت «نامرد» می‌دهد، تلاش دارد تا بیان کند، دروغ گفتن، بد رفتاری کردن و حرص و طمع میمون همگی ناشی از نامرد بودن یا به فکر دیگران نبودن اوست؛ زیرا اگر دیگران برای میمون اهمیت داشتند، او چنین رفتار نمی‌کرد. بدین ترتیب، صفت‌هایی که شرکت کنندگان پژوهش حاضر برای شخصیت‌های داستان استفاده می‌کنند، در واقع ویژگی آن شخصیت یا باور او را نشان می‌دهد. افزون بر آنچه گفته شد، برخی شرکت کنندگان علت اصلی رفتار میمون یا باور میمون را به بی‌تدبیری او پیوند زدند. تحلیل گفته‌های شرکت کنندگان نشان می‌دهد که آن‌ها چنین درکی را با نشانه‌های زبانی متفاوتی چون به کارگیری واژگان، جمله‌های شرطی و استدلالی و مقایسه‌ای بیان کردند. برای نمونه، شرکت کننده «خ»، از قید «فقط» در جمله «[میمون] فقط به فکر همان موقع‌اش بود» استفاده کرد؛ شرکت کننده «پ» ساختار شرطی «اگر، پس» را در جمله «اگر میمون از اول دانه را می‌کاشت، [پس] لازم نبود برود مال بقیه را بگیرد» به کار برد و شرکت کننده «د» با مقایسه طرز فکر دو شخصیت اصلی داستان در جمله «خرچنگ به این فکر کرد که بعداً هم می‌تونه از آن [هسته] استفاده کنه؛ اما میمون فقط جلوتر از خودش را می‌بیند» درک خود را نشان دادند. شرکت کنندگان «خ»، «د» و «ح» علاوه بر اینکه به باور شخصیت داستان اشاره کردند، با استفاده از قید «فقط» غیرمنعطف بودن آن باور را نیز نشان دادند. همچنین قید «فقط» معنای جمله این شرکت کنندگان را منفی کرده است. به این معنا که جمله‌های دو شرکت کننده پیش گفته نشان می‌دهد، آن‌ها از آنچه میمون انجام داد، ناراضی هستند؛ چرا که میمون به آینده یا پیامد کار خود فکر نکرد. شرکت کننده «آ» از قید تأکیدی «باید» و فعل «می‌گفت» به فکر یا باور میمون اشاره دارد؛ زیرا در زبان محاوره، جمله «باید [با خودش] می‌گفت» به طور معمول، به جای «باید با خودش فکر می‌کرد» به کار می‌رود. این شرکت کننده ضمن اشاره به باوری عقلانی که میمون می‌توانست داشته باشد، رفتار سودمندی که در نتیجه آن باور، ممکن بود داشته باشد را به تصویر می‌کشد. همین شرکت کننده در جمله

دیگری درک خود را با استفاده از تشبیه نشان داده است. او رفتاری که میمون در گرفتن کوفته برنجی و خرما لوها داشت را به دزدی کردن تشبیه کرده است.

جدول ۸ برخی از گفته‌های شرکت کنندگان درباره باور (B) یا باورهای شخصیت داستان «درختی که حرف می‌زد» به تفکیک نشانه‌های زبانی (n=۱۲)

عنوان داستان	نشانه‌های زبانی	باورها (B)
درختی که حرف می‌زد	واژگان (اسم، صفت، قید، فعل)	ج. [قباد] از خودراضی بود.
	جمله‌های استدلالی	آ. من به جای قباد بودم پول‌ها رو بر نمی‌داشتم. جلوی قاضی می‌گفتم که من پول‌ها رو برداشتم. سهم بهمن و هم بهش می‌دادم. ج. می‌ترسیدم که من و بیرن زندان. خ. [قباد] نباید [بهمن] را [گولش] می‌زد. باید راستش را می‌گفت. د. اگر یک‌ذره بیشتر فکر می‌کرد... [پس] هم پدرش را از دست نمی‌داد، هم بهترین دوستش را می‌توانست قباد کاری کند که اعتماد آن‌ها و دوستی آن‌ها نسبت به هم بیشتر شود. ذ. کسی که طمع می‌کند، اصلاً فکر نمی‌کند.

بر پایه اطلاعات پژوهش‌قادی و همکاران (۱۳۹۶)، قباد به دلیل طمع و خودخواهی پیامدهای ناسودمندی را تجربه کرد. اطلاعات جدول ۸ برخی از گفته‌های شرکت کنندگان را درباره باور یا باورهای شخصیت داستان بازتاب می‌دهد. بر پایه این گفته‌ها می‌توان دریافت، آن‌ها خودخواهی قباد را گاه با صفت نشان دادند (شرکت کننده «ج»)، گاه این باور را ناشی از بی‌تدبیری او دانستند (شرکت کننده «د» و «ذ») و گاه رفتار سودمندی که قباد می‌توانست انجام دهد را بیان کردند (شرکت کننده «آ»، «چ» و «خ»). شرکت کننده «ج»، در جمله «می‌ترسیدم که من و بیرن زندان» با قرار دادن خود به جای قباد، هیجان خود را با او مقایسه می‌کند. افزون بر این، گفته این شرکت کننده نشان می‌دهد، او درک کرده است که قباد به فکر پیامدی که ممکن بود به آن برسد یعنی «زندان رفتن» نبوده است؛ چون در غیر این صورت، او می‌ترسید. همچون شرکت کننده پیشین، شرکت کننده «آ» نیز با قرار دادن خود به جای قباد، رفتارهایی که او در آن موقعیت انجام می‌داد را بیان کرده و این گونه منطقی و سودمندی باور قباد را انکار می‌کند. شرکت کننده «خ» نیز با قیدهای تأکیدی «باید» و «ناباید» در «[قباد] نباید [بهمن] را [گول] می‌زد، باید راستش را می‌گفت» رفتارها و در نتیجه، درستی باور قباد را زیر سؤال می‌برد. شرکت کننده «د» نیز در جمله‌ای استدلالی و با برقراری رابطه منطقی «اگر، پس»، به روشنی نشان می‌دهد که توانسته میان باور قباد و پیامدهایی که او تجربه کرده است، رابطه برقرار کند.

جدول ۹. برخی از گفته‌های شرکت‌کنندگان درباره باور (B) یا باورهای شخصیت داستان «مردی که زیاد نمی‌دانت» به تکنیک نشانه‌های زبانی (n=۱۲)

عنوان داستان	نشانه‌های زبانی	باورها (B)
مردی که زیاد نمی‌دانت	واژگان (اسم، صفت، قید، فعل)	پ. خیلی زود حوصله‌اش از به چیزی سر می‌رفت. ث. ساده لوح بود یعنی سریع همه چیز را باور می‌کند. ر. صورتش نبود.
	جمله‌های استدلالی	ث. من همین [نقره] رومی کشیدم و سختی هاشم می‌خواستم [تحمل می‌کردم]. ج. اگر الماسه [نقره] را داشت، آخرش به جای خوبی می‌رسید. نه اینکه اولش سختی نکشه بعد [انتظار داشته باشه] که به جای خوبی برسه. ح. باید فکر می‌کرد بینه کدام ارزشمندتره. ر. اگر یک‌ذره دیگه هم تلاش می‌کرد، یک‌ذره دیگه هم سختی می‌کشید، می‌توانست به جایی برسه که هیچ‌کس دیگه نمی‌توانست برسد.
	مثل	خ. مرد نیمه پر لیوان را نمی‌دید، فقط نیمه خالی لیوان را می‌دید و می‌گفت این سنگینه.

در پژوهش قادری و همکاران (۱۳۹۶) مشخص شد که باور شخصیت داستان «مردی که زیاد نمی‌دانت» بی‌تدبیری و راحت‌طلبی است. دیدگاه شرکت‌کنندگان در جدول ۹ نشان می‌دهد، آن‌ها با نشانه‌های زبانی متفاوتی به باور شخصیت داستان اشاره کردند. شرکت‌کنندگان «پ»، «ت» و «ر» با صفت یا توصیف ویژگی شخصیت داستان، درک خود از باور او را نشان می‌دهند. شرکت‌کننده «ح» ضمن تأکید بر بی‌تدبیری شخصیت داستان، به ناآگاهی او از ارزش نقره اشاره دارد. در واقع، این شرکت‌کننده باور شخصیت داستان را با واقعیت سازگار نمی‌داند؛ چرا که از دیدگاه او، شخصیت داستان نمی‌تواند دلیل خواسته خود (تعویض نقره با اسب) را اثبات کند. چنین نگرشی را می‌توان در گفته‌های دیگر شرکت‌کنندگان نیز مشاهده کرد. به طوری که شرکت‌کنندگان «ج» و «ر» حمل نقره و سختی کشیدن شخصیت داستان برای رسیدن به عاقبتی خوب را بسیار بدیهی بیان کردند. افزون بر این، دو شرکت‌کننده پیش‌گفته، در جمله‌های استدلالی و برقراری رابطه «اگر، پس»، به ویژگی غیرمنطقی بودن باور شخصیت داستان اشاره کردند. فعل‌های «تلاش می‌کرد»، «سختی می‌کشید» و «سختی نکشه» در گفته‌های این شرکت‌کنندگان نشان می‌دهد که آن‌ها باور راحت‌طلبی شخصیت داستان را نیز درک کردند. افزون بر آنچه گفته شد، شرکت‌کننده «ث» با قرار دادن خود به جای شخصیت داستان رفتار خود را با رفتار او مقایسه می‌کند و این‌گونه مخالفت خود را با رفتار شخصیت داستان و در نتیجه باوری که او داشت، نشان می‌دهد. از دیدگاه ذوالفقاری (۱۳۸۶) یکی از کاربردهای مثل شناخت فکر، اندیشه و ارزش‌ها است. مثل، اندیشه فرد گوینده آن را نشان می‌دهد. از طرفی مثل گفتن، نشان از درک کامل مفهوم آن موقعیت است. بر این پایه، شرکت‌کنندگانی

که درک خود از داستان و پیام آن را با مَثَل بیان می‌کنند، سطح عالی درک خود از آن مفهوم را نشان داده‌اند. در این داستان، شرکت‌کننده «ح» با مَثَل «مرد نیمه پر لیوان را نمی‌دید» بر تفکر محدود و راحت‌طلبی شخصیت داستان تأکید کرده است. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل گفتمان ۱۲ شرکت‌کننده می‌توان دریافت، اگر کودکان با خواندن مآنوس باشند، می‌توانند با واژگان و زبانی غنی درک خود را از داستان و عناصر نظریه REBT در داستان‌ها بازگو کنند. به طوری که آن‌ها توانستند چنین درکی را با نشانه‌های زبانی مختلف نشان دهند.

بحث و نتیجه‌گیری

بر پایه اطلاعات جدول‌های ۴ تا ۹ تمامی شرکت‌کنندگان پژوهش حاضر درک خود را از رخداد فعال‌ساز، باورها و پیام داستان‌ها نشان دادند. با بررسی و تحلیل نشانه‌های زبانی شرکت‌کنندگان از طریق تحلیل گفتمان در رویکرد روان‌شناسی گفتمان مشخص شد که آن‌ها از واژگان (اسم، صفت، قید و فعل)، جمله‌های استدلالی (اگر، پس و باید‌ها و نبایدها و...)، مَثَل، تشبیه، لحن و حرکات‌های صورت و بدن برای بیان منظور خود استفاده کردند.

یکی از دلایل تنوع نشانه‌های زبانی شرکت‌کنندگان، دایره لغات و واژگان آن‌ها است. طبق صحبت‌های مسئول و مربی مرکز پنج‌کانون (تماس تلفنی، ۱۳۹۵/۷/۳)، یکی از هدف‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان گسترش دایره لغات و واژگان کودکان و نوجوانان است. این کودکان که از اعضای فعال کانون به‌شمار می‌آیند، به پشتوانه فعالیت‌ها، کتاب‌ها و داستان‌هایی که خواندند، توانستند درک خود را از عناصر نظریه REBT با واژگان و نشانه‌های زبانی مختلفی بیان کنند. با توجه به اینکه میان زبان و تفکر ارتباطی جدایی‌ناپذیر است، می‌توان دریافت افراد با افزایش دایره واژگان و رشد زبانی بهتر می‌توانند به هنگام خواندن کتاب یا داستان آن موضوع را درک و تحلیل کنند. بر این پایه، کتابخانه‌ها، به ویژه کتابخانه‌های عمومی و کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان که منبعی غنی از کتاب و داستان برای جامعه مخاطب خود بشمار می‌آیند، می‌توانند با فعالیت‌های مختلف مرتبط با کتاب، همچون فعالیت‌هایی که در مراکز کانون مرسوم است مانند کتاب‌خوانی، قصه‌گویی، نمایشنامه و بحث کتاب به رشد زبانی مخاطبان خود کمک کنند تا با افزایش دایره واژگان خود بتوانند درک بهتر و عمیق‌تری از آنچه می‌خوانند، داشته باشند. هنگامی که از کتاب مناسب و متناسب با علاقه، نیاز و درک کودکان در فعالیت‌های متنوعی استفاده می‌شود، چون ماجراهای داستان روندی منطقی دارند و به علت بیان هنرمندانه ماجراها، خواننده را به درون داستان می‌برد، او بهتر می‌تواند تمامی رخدادها و حوادث داستان، باورها، تصمیم‌ها، هیجان‌ها و رفتار شخصیت‌های داستان را درک کند. در نتیجه چنین درکی، نگرش و رفتار کودکان نیز در مواجهه با مشکلاتی مشابه می‌تواند بهبود یابد. در این میان، کتابداران با تکیه بر دانشی که در شناسایی و انتخاب کتاب مناسب و ارائه خدمت به کودکان دارند، در کنار شناخت کودکان و تفاوت میان آن‌ها، با استفاده از برنامه‌ها و فعالیت‌های مختلفی که بر پایه ابزار در دسترس خود یعنی کتاب دارند، می‌توانند به درک باورهای عقلانی، تفکر منطقی و استدلالی در کودکان کمک کنند و این مفاهیم را به آن‌ها آموزش دهند. از سوی دیگر، با توجه به سطح گسترده اختلال‌ها و آشفتگی‌های روانی در میان کودکان و نیز

پرهزینه بودن راه‌های درمانی، کتابداران می‌توانند از این ابزار همیشه در دسترس، یعنی کتاب بهره‌گیرند، باورهای ناسودمند را در کودکان شناسایی کنند و با عرضه خدماتی کم‌هزینه به کاهش اختلال‌ها و آشفتگی‌های روانی به کودکان کمک کنند. همین امر، زمینه مناسبی را برای کتابداران فراهم می‌سازد تا بتوانند نقش کلیدی و مهمی در بهبود سلامت روانی کودکان و جامعه ایفا کنند. همچنین استفاده از کتاب داستان و گفتگو با کودکان در مورد داستان در کنار مشاوره روانشناختی می‌تواند به مشاوران و روانشناسان کمک کند که مراجعان کودک و نوجوان آنها نشستهای مطلوبی با آنها داشته باشند و با رغبت بیشتر در جلسه‌های مشاوره شرکت کنند. به این ترتیب، جامعه مخاطب کتابخانه‌ها و کلینیکهای مشاوره و روانشناسی با استفاده از این روش، می‌توانند شناخت خود را درباره مشکل و راه‌حل آن افزایش دهند. این شناخت به آنها کمک می‌کند تا بتوانند در برابر موقعیت‌ها یا مشکل‌های مشابه با آن داستان، هیجانی سالم و رفتاری سودمند در پیش گیرند. بر این پایه، پیشنهاد می‌شود کتابداران در ارائه خدمات به کودکان بر پایه کتاب‌های داستانی و روانشناسی در جلسه‌های مشاوره از کتاب داستان همراه با گفتگو استفاده کنند تا بتوانند باور عقلانی را در ذهن کودکان پرورش دهند و آنها را برای واکنش سالم و سودمند به مشکل‌های زندگی آماده سازند. همچنین پیشنهاد می‌شود، کتابداران دوره‌هایی را که شامل مطالبی در باره آشنایی آنها با ویژگی‌های روانی کودکان و نوجوانان، نظریه REBT، روش‌های مشاوره با کودک و نوجوان، ادبیات این حوزه، کتاب‌درمانی و انواع برنامه‌های کار با کتاب و داستان می‌شود بگذرانند. چنین مهارت‌هایی در کنار دانش و تخصصی که کتابداران دارند، می‌تواند به آنها در اجرای اهداف پیش‌گفته کمک کند. همچنین با توجه به همسویی نتایج این پژوهش با پژوهش‌های ون‌نسته و همکاران (Van-Neste et al., 2015)، دمپسی و اسکاراکیس دوپل (Dempsey & Skarakis, 2017) و بابایگیت (Babayigit, 2019) در زمینه درک کودکان از داستان‌ها پیشنهاد می‌شود، کتابداران، معلمان و روانشناسان می‌توانند شیوه نگرش و تفکر در نظریه REBT را با استفاده از داستان‌ها و از طریق گفت‌وگو به کودکان آموزش دهند. با پرورش باورهای عقلانی در کودکان، آنها می‌توانند به شیوه‌هایی مؤثر با مشکل‌های زندگی آشنا شده و به آنها واکنش سالم نشان دهند. به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود، بر پایه اطلاعات پژوهش قادری و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهش دیگری، دو گروه کودکان پرخوان (فعال) و کودکان کم‌خوان یا کودکانی که کمتر در فعالیت‌های کانون شرکت دارند، را انتخاب کنند. سپس میزان درک این دو گروه را نسبت به محتوای داستان با یکدیگر مقایسه و تحلیل کنند. چنین مقایسه‌ای می‌تواند درباره اهمیت خواندن و کار با کودکان از طریق کتاب و داستان، نتایج ارزشمندی را به ویژه برای کتابداران بازگو نماید. همچنین پیشنهاد می‌شود، در پژوهش دیگری، به صورت تجربی و با روش کتاب‌درمانی، اثربخشی داستان‌های به کاررفته در این پژوهش، در پرورش مهارت‌های تفکر منطقی و عقلانی کودکان در دو گروه پیش‌گفته سنجیده شود و نتایج آنها با یکدیگر مقایسه شود. انتظار می‌رود، نتایج این پژوهش بتواند، برای کتابداران درک روشن‌تری از کاربرد داستان‌ها و فعالیت‌های مرتبط با آن برای افزایش درک و واکنش سالم در کودکان فراهم کند.

منابع

- امین‌دهقان، نسرين و پریخ، مهري. (۱۳۸۲). تحلیل محتوای کتاب‌های داستانی مناسب کودکان در گروه سنی ۵ تا ۷ با رویکرد کتاب‌درمانی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، (۲۴)، ۵۱-۷۴.
- بانکی، یاسمن، امیری، شعله، و اسعدی، سمانه (۱۳۸۸). اثربخشی کتاب‌درمانی گروهی بر میزان اضطراب جدایی و افسردگی در کودکان والدین طلاق گرفته، ۱۶ (۳۷۱۳)، ۱-۸ دریافت ۴ تیر ۱۳۹۵ از <https://goo.gl/wWZhUf>
- پریخ، مهري و مجلی، زهرا (۱۳۸۸). *داستان‌ها: انزاری برای کاهش مشکلات روانشناختی کودکان (اعتماد به نفس، اندوه، پرخاشگری، ترس)*. تهران: کتابدار.
- پریخ، مهري و ناصری، زهرا (۱۳۹۰). بررسی میزان تأثیر برنامه‌های کتاب‌درمانی بر کاهش پرخاشگری کودکان. *مطالعات ادبیات کودک*، ۱ (۲)، ۳۳-۶۰.
- پریخ، مهري، رفاهی، زینب و قادری، بهار. (۱۳۹۷). آیا کودک شما اعتماد به نفس ضعیفی دارد؟ رهنمودهایی برای افزایش اعتماد به نفس با کمک داستان. تهران: توت.
- پریخ، مهري، رفاهی، زینب و قادری، بهار. (۱۳۹۷). آیا کودک شما پرخاشگر است؟ رهنمودهایی برای کاهش پرخاشگری با کمک داستان. تهران: توت.
- پریخ، مهري، رفاهی، زینب و قادری، بهار. (۱۳۹۷). آیا کودک شما می‌ترسد؟ رهنمودهایی برای کاهش ترس با کمک داستان. تهران: توت.
- پریخ، مهري، رفاهی، زینب و قادری، بهار. (۱۳۹۷). آیا کودک شما اعتماد به نفس ضعیفی دارد؟ رهنمودهایی برای افزایش اعتماد به نفس با کمک داستان. تهران: توت.
- درایدن، ویندی (۱۳۹۱). *مجموعه تندآموز روان‌درمانی عقلانی هیجانی رفتاری*. (رابعه موحد، مترجم). تهران: ارجمند.
- ذوالفقاری، حسن (۱۳۸۶). بازتاب مسائل اجتماعی در ضرب‌المثل‌های فارسی. *نحوای فرهنگ*، (۳)، ۱۵-۲۴.
- رازپوش، شهلا (۱۳۵۷). *بررسی مفاهیم اجتماعی در کتاب‌های مناسب کودکان در ایران (آثار نویسندگان ایرانی)* (پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی). دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تهران، تهران دریافت ۱۸ تیر ۱۳۹۴ از <http://iranak.org/data/node/11487>
- سلمانی‌ندوشن، ابراهیم، حبیبی، شفیع، و اکبری، علیرضا (۱۳۸۶). *کتاب‌درمانی: اصول و روش‌ها. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۱ (۱۸)، ۱۹۳-۲۰۰.
- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر (۱۳۹۴). *ادبیات کودکان*. (محمدحسین خسروانی، ویراستار). تهران: اطلاعات.
- شورای کتاب کودک (بی. تا). دریافت ۱۳۹۵/۳/۳۱ از <http://www.cbc.ir/Survey.aspx>
- صنعت‌نگار، سارا، حسن‌آبادی، حسین، و اصغری‌نکاح، محسن (۱۳۸۲). بررسی اثربخشی قصه‌درمانی گروهی بر ناامیدی و تنهایی کودکان دختر مقطع ابتدایی مقیم در مراکز شبه خانواده مشهد. در *مجموعه مقالات سومین کنگره سراسری هنر درمانی در ایران*. (ج ۳، ص ۳۶-۳۷). تهران: دانشگاه شهید بهشتی پژوهشکده خانواده مرکز مطالعات هنر درمانی.
- عمید، حسن (۱۳۵۸). *دستور زبان فارسی*. در فرهنگ عمید: فرهنگ مفصل و مصور. (ص ۳۹). تهران: انتشارات امیرکبیر.

- قادری، بهار، پریرخ، مهري، سپهری شاملو، زهره و فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۶). توانمندی داستان‌ها در تحول شناختی کودکان گروه سنی «ب» و «ج» بر پایه نظریه رفتاردرمانی عقلائی هیجانی (REBT). *پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۷(۲)، ۱۶۱-۱۸۸. doi: 10.22067/riis.v7i2.61843
- قرنل‌ایاغ، ثریا (۱۳۹۴). ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن (مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان و نوجوانان). تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- کرسول، جان دبلیو، و پلاتو کلارک، ویکی ال. (۱۳۹۰). *روش‌های پژوهش ترکیبی*. (علیرضا کیامنش، مترجم). تهران: آیتز.
- موسوی، مصطفی و سیفی، مونا (۱۳۹۲). درک مطلب کودکان ۸-۱۲ سال از متون کهن. *ادب فارسی*، ۳(۲)، ۱۳۳-۱۵۲. doi: 10.22059/JPL.2014.50472
- نادری، نگین، بشلیده، کیومرث، و عموری، مدینه (۱۳۹۴). اثربخشی کتاب‌درمانی و نمایش خلاق بر مشکلات رفتاری کودکان دختر پیش‌دبستانی. تهران: موسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا. دریافت ۴ تیر ۱۳۹۵ از <https://goo.gl/iRhOgB>
- Akinola, A. N. (2014). Bibliotherapy as an alternative approach to children's emotional disorders. *Creative Education*, 2014. Retrieved January 1, 2016, from http://file.scirp.org/Html/8-6302048_48919.htm
- Babayigit, O. (2019). *Sixth Grade Students' Listening Comprehension of the Story Text*. Retrieved April 20, 2018 from <http://tiny.cc/3z4g5y>
- Bernard, M. E., Ellis, A., & Terjesen, M. (2006). Rational-emotive behavioral approaches to childhood disorders: History, theory, practice and research. In A. Ellis & M. E. Bernard, *Rational emotive behavioral approaches to childhood disorders* (pp. 3-84). Boston: Kluwer Academic Publishers. Retrieved June 19, 2016 from http://link.springer.com/10.1007/0-387-26375-6_1
- Betzalel, N., & Shechtman, Z. (2010). Bibliotherapy treatment for children with adjustment difficulties: A comparison of affective and cognitive bibliotherapy. *Journal of Creativity in Mental Health*, 5(4), 426-439. doi: 10.1080/15401383.2010.527816
- Chairperson, & Budd, K. S. (2018). *An Examination of the Effectiveness of a Bibliotherapy Version of Parent-Child Interaction Therapy*. Retrieved Jun 21, 2018 from <http://tiny.cc/nz7g5y>
- Carlson, R. (2001). Therapeutic use of story in therapy with children, 16(3), 92-99. Retrieved May 5, 2016 from <http://tiny.cc/104g5y>
- Chi, H. (2001). *The change process research in REBT-oriented bibliotherapy with a child with emotional disturbance* (thesis). Retrieved January 2, 2016 from <http://nutnr.lib.nutn.edu.tw/handle/987654321/4833>
- Cobham, V. E. (2012). Do anxiety-disordered children need to come into the clinic for efficacious treatment? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 80(3), 465-476. doi: 10.1037/a0028205
- Cristea, I. A., Stefan, S., David, O., Mogoase, C., & Dobrean, A. (2016). Rational stories for children. A rational emotive education protocol for approaching anxiety in children and adolescents based on the stories book the retmagic and wonderful adventures of retman. In *REBT in the treatment of anxiety disorders in children and adults* (pp. 69-79). Springer International Publishing. Retrieved June 22, 2016 from http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-18419-7_5
- Cronje, K. B. (1993). Bibliotherapy in seventh-day adventist education: Using the information media for character development. *Institute for Christian Teaching*, 12, 49-66. Retrieved April 10, 2016 from http://ict.aiias.edu/vol_12/12cc_049-066.htm
- Dempsey, L., & Skarakis-Doyle, E. (2017). Story comprehension in pre-readers: understanding goal structure and generating inferences when a story has competing goals. *Early Child Development*

- and Care, 1–13. <https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1408610>
- Dryden, W. (2010). What is Rational Emotive Behaviour Therapy (REBT)?: Outlining the approach by considering the four elements of its name. *The Rational Emotive Behaviour Therapist*, 13(1), 22–32. Retrieved May 3, 2016 from <https://goo.gl/2GSy6e>
- Dryden, W., & Branch, R. (2008). *Fundamentals of Rational Emotive Behaviour Therapy: A training handbook*. John Wiley & Sons. Retrieved July 8, 2015 from <https://goo.gl/w6upYF>
- Edwards, D., & Stokoe, E. H. (2004). Discursive psychology, focus group interviews and participants' categories. *British Journal of Developmental Psychology*, 22(4), 499–507. doi: 10.1348/0261510042378209
- Ellis, A. (1999). Rational Emotive Behavior Therapy and cognitive behavior therapy for elderly people. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 17(1), 5–18. doi:10.1023/A:1023017013225
- Ellis, A. (2001). *Overcoming destructive beliefs, feelings, and behaviors: New directions for rational emotive behavior therapy*. New York: Prometheus Books.
- Ellis, A., & Dryden, W. (2007). *The practice of Rational Emotive Behavior Therapy*. Springer publishing company. Retrieved February 11, 2016 from <http://goo.gl/Ff032v>
- Jaipal-Jamani, K. (2014). Assessing the validity of discourse analysis: Transdisciplinary convergence. *Cultural Studies of Science Education*, 9(4), 801–807. doi: 10.1007/s11422-013-9567-7
- Jørgensen, M., & Phillips, L. (2004). *Discourse analysis as theory and method*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications. Retrieved June 3, 2016 from <http://goo.gl/fwUqae>
- Kim, S., Kang, G. E., & Cho, H. (2015). A group case study of bibliotherapy for North Korean defectors' children in South Korea - ProQuest. *International Information Institute (Tokyo)*, 18(3), 935–940. Retrieved June 24, 2016 from <http://goo.gl/zr3QjL>
- Paparroussi, M., Andreou, E., & Gkouini, V. (2011). Approaching children's fears through bibliotherapy: A classroom-based intervention. In J. Hagen & Alfred T. Kisubi, *Best practices in human services: A global perspective* (pp. 284–300). United States of America: Council for Standards in Human Service Education. Retrieved January 26, 2016 from http://www.cshse.org/pdfs/Hagen_8-4-2011.pdf
- Potter, J. (1996). Discourse analysis and constructionist approaches: Theoretical background. In J. T. E. Richardson (Ed.), *Handbook of qualitative research methods for psychology and the social sciences*. Leicester; BPS Books: BPS Books. Retrieved July 2, 2016 from <https://goo.gl/MmYz9S>
- Sullivan, A. K., & Strang, H. R. (2002). Bibliotherapy in the classroom using literature to promote the development of emotional intelligence. *Childhood Education*, 79(2), 74–80. doi: 10.1080/00094056.2003.10522773
- Tabar, P. (2016). *Bibliotherapy: Promoting social and emotional development* (Thesis). San Diego State University, United States of America. Retrieved June 24, 2016 from <http://goo.gl/4B10o7>
- Van Neste, J., Hayden, A., Lorch, E. P., & Milich, R. (2015). Inference Generation and Story Comprehension Among Children with ADHD. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(2), 259–270. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9899-0>
- Yuan, S., Zhou, X., Zhang, Y., Zhang, H., Pu, J., Yang, L., Liu, L., Jiang, X., Xie, P. (2018). Comparative efficacy and acceptability of bibliotherapy for depression and anxiety disorders in children and adolescents: a meta-analysis of randomized clinical trials. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, Volume 14, 353–365. <https://doi.org/10.2147/NDT.S152747>
- Waters, V. (1980). *Rational stories for children*. New York: Ins Rational Emotive Therapy. Retrieved June 23, 2016 from <http://www.rebtinstitute.org/store/proddetail.php?prod=B044>

پیوست

میمون ناقلا: میمون گرسنه با دیدن کوفته برنجی خرچنگ و سوسه می شود و کوفته برنجی را در عوض یک هسته خرمالو از چنگ او در می آورد. پس از مدتی، که هسته تبدیل به درخت می شود و خرمالو می دهد، او باز هم برای به چنگ آوردن خرمالوهای خرچنگ به او آسیب می رساند. این بار دوستان خرچنگ او را تنبیه می کنند. در پایان، خرچنگ عذرخواهی میمون را می پذیرد و او را می بخشد.

درختی که حرف می زد: قباد و بهمن کیسه طلائی را پیدا کرده و سکه های آنرا برای تقسیم در آینده زیر درختی پنهان می کنند. طمع باعث می شود قباد کیسه طلا را برای خود بردارد و به بهمن تهمت دزدی بزند و پدرش را وادار کند داخل درخت برود تا شهادت دروغ بدهد. در پایان، او تمامی سکه ها، پدرش، آبرو و به ویژه دوستش را از دست می دهد.

مردی که زیاد نمی دانست: مرد جوانی تکه نقره سنگین که مزد هفت سال کار او بود را به راحتی با اسبی عوض می کند. او که سوار کاری نمی دانست، با افتادن از اسب، آن را با گاوی تعویض می کند. او این کار را آنقدر تکرار می کند تا در پایان، بی هیچ دستمزدی ولی خوش حال از اینکه دیگر مشکل حمل نقره، نگهداری از اسب و... را ندارد به خانه اش باز می گردد.

